

“O‘QUVCHILAR VA O‘QITUVCHI O‘RTASIDAGI IJODIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH”

Xoliqulova Sarvinoz Ilyos qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Musika mahorati va madaniyati kafedrası 2-kurs talabasi

xoliqulovas49@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20732977>

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada musiqa ta’limi jarayonida o’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi ijodiy hamkorlik hamda muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyati tahlil etilgan. Musika darslarida sub’ekt-sub’ekt munosabatlarini o’rnatish, o’quvchilarning ijodiy faolligini oshirish va ularning badiiy tafakkurini rivojlantirishda o’qituvchining o’rni yoritilgan. Shuningdek, dars davomida o’quvchi shaxsini erkinlashtirishga xizmat qiluvchi pedagogik usullar va ijodiy muhitni yaratish texnologiyalari bo’yicha takliflar ilgari surilgan.

KALIT SO‘ZLAR: musiqa ta’limi, ijodiy muloqot, pedagogik hamkorlik, sub’ekt-sub’ekt munosabati, musiqiy tafakkur, interaktiv metodlar, ijodiy muhit.

KIRISH: Bugungi kunda ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va uni rivojlangan davlatlar standartlari darajasiga ko’tarish jarayonida musiqa ta’limi oldiga ham yangi, zamonaviy vazifalar qo’yilmoqda. Musika darsi shunchaki nazariy bilimlar beriladigan jarayon emas, balki o’qituvchi va o’quvchi o’rtasida kechadigan o’ziga xos ma’naviy-estetik muloqot maydonidir.

An’anaviy ta’lim tizimida ko’pincha o’qituvchi "beruvchi", o’quvchi esa "qabul qiluvchi" roliga namoyon bo’lgan bo’lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar bu munosabatni "sub’ekt-sub’ekt" darajasiga ko’tarishni talab etadi. Musika san’ati shunday kuchga egaki, u o’quvchining ichki dunyosini ochishga, o’ziga bo’lgan ishonchini mustahkamlashga va erkin ijodiy fikrlashga zamin yaratadi. Biroq, ta’lim amaliyotida ijodiy muloqotni tashkil etish, o’quvchini dars davomida tinglovchidan faol ijodkorga aylantirish masalasi pedagoglarimizdan yuqori mahorat va yangicha qarashlarni talab qilmoqda.

Musika darslarida o’quvchilar va o’qituvchi o’rtasidagi ijodiy muloqotning shakllanishi o’quvchi shaxsini rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, u musiqa o’qituvchilariga dars jarayonida qanday qilib barerlarni (to’siqlarni) olib tashlash, o’quvchining musiqiy hissiyotini qanday boyitish va o’zaro hamkorlikni ijodiy samaradorlikka aylantirish yo’llarini yoritishga qaratilgan.

METODOLOGIYA: Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida tizimli yondashuv, tahliliy kuzatuv hamda pedagogik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasining asosi sifatida musiqa darslarini o’qitishda o’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ilg’or pedagogik tajribalarni umumlashtirish tanlab olindi.

Birinchi navbatda, pedagogik jarayonda "sub’ekt-sub’ekt" munosabatlarini o’rnatish mexanizmlari nazariy jihatdan o’rganib chiqildi. Bunda o’quvchilarning musiqiy faolligini oshirishga xizmat qiluvchi interaktiv metodlar, xususan, "fikrlar almashinuvi", "musiqiy improvizatsiya" va "muammoli vaziyatlarni hal etish" texnologiyalarining samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida musiqa darslarining strukturaviy qismlari – musiqa tinglash, kuylash va musiqiy savodxonlik jarayonlarida o’qituvchi tomonidan qo’llaniladigan pedagogik kommunikatsiya usullari kuzatuvlar asosida o’rganildi.

Shuningdek, metodologik bazani shakllantirishda o'quvchilarning psixologik holati, ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda o'qituvchining ijobiy motivatsion ta'siri va darsdagi psixologik muhitni optimallashtirish omillari tahlil qilindi. Tadqiqotda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga tayanilib, har bir o'quvchining shaxsiy musiqiy qiziqishlari, emotsional qabul qilish qobiliyatlari va ijodiy erkinligini ta'minlashga qaratilgan yondashuvlar metodologik asos bo'lib xizmat qildi. Yakuniy tahlillarda pedagogik hamkorlikni rivojlantirish orqali musiqa darslarida o'quvchi motivatsiyasining o'sishi hamda ta'lim sifatining yaxshilanishi o'zaro bog'liqlikda yoritib berildi.

NATIJALAR: Tadqiqot jarayonida musiqa darslarida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijodiy muloqotni shakllantirishning samarali natijalari tahlil etildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, darsni an'anaviy "o'rgatuvchi-o'rganuvchi" qolipidan "ijodiy hamkorlar" modeliga o'tkazish o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Birinchidan, o'qituvchi tomonidan darsda erkin fikr almashinuvi muhiti yaratilganda, o'quvchilarning musiqiy-ijodiy faolligi sezilarli darajada oshishi kuzatildi. Xususan, o'quvchilar musiqa tinglash jarayonida o'zlarining hissiy kechinmalarini erkin bayon eta olishi, musiqiy asar mazmuniga nisbatan shaxsiy yondashuvini shakllantirishi aniqlandi. Bu o'z navbatida o'quvchida musiqaga nisbatan chuqurroq qiziqish va estetik zavq olish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, ijodiy muloqot vositasida o'tkazilgan interaktiv mashg'ulotlar o'quvchilarning xotira va diqqat darajasini oshirishga xizmat qildi. O'quvchi o'zini darsning faol ishtirokchisi deb bilganida, musiqiy tushunchalarni (notalar, ritm, janrlar) o'zlashtirish tezligi va sifati oshishi kuzatildi. O'qituvchi tomonidan beriladigan yo'naltiruvchi savollar va "o'quvchi bilan birgalikda improvizatsiya qilish" usuli o'quvchining ijodiy qo'rquvini yengishiga hamda musiqiy-estetik dunyoqarashini kengaytirishga yordam berdi.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ijodiy muloqot nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki o'quvchilarda jamoaviy ishlash ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Musiqa darslarida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ishonchli munosabat sinf muhitini ijobiy tomonga o'zgartirib, har bir o'quvchiga o'zining individual musiqiy qobiliyatini namoyon etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Natijada, musiqa ta'limi shunchaki nazariy fan emas, balki shaxsni tarbiyalovchi va kamolotga yetaklovchi ijodiy jarayonga aylanadi.

MUHOKAMA: Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, musiqa darslarida ijodiy muloqotni shakllantirish shunchaki didaktik vosita emas, balki ta'lim jarayonini insonparvarlashtirishning asosiy omilidir. Biroq, ushbu jarayonni amalga oshirishda bir qator pedagogik muammolar hamon dolzarb bo'lib qolmoqda.

Xususan, ayrim darslarda o'qituvchining konservativ (an'anaviy) yondashuvi, ya'ni "o'qituvchi aytadi — o'quvchi bajaradi" tamoyilining ustunlik qilishi o'quvchilarning tashabbuskorligini bo'g'ib qo'ymoqda. Ijodiy muloqotning samaradorligi o'qituvchining pedagogik uslubiga bevosita bog'liq. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, o'qituvchi o'zini "o'rgatuvchi" emas, balki "ijodiy jarayon hamkori" sifatida namoyon etgan sinflarda o'quvchilarning musiqiy-estetik qabul qilish darajasi ancha yuqori bo'ladi.

Bundan tashqari, muhokama jarayonida shunga e'tibor qaratish lozimki, har bir o'quvchining musiqiy imkoniyatlari turlicha. Ijodiy muloqotda differensial yondashuvni qo'llash, ya'ni musiqiy qobiliyati yuqori bo'lgan o'quvchilarga ham, o'zini endi kashf etayotgan o'quvchilarga ham birdek e'tibor qaratish — o'qituvchining yuksak pedagogik mahoratini talab

qiladi. Ba'zida o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchsizligi yoki musiqiy-ijodiy xatolardan qo'rqish hissi muloqotga to'siq bo'ladi. Buni bartaraf etish uchun o'qituvchi darsda "xatosiz muhit" yaratishi, ya'ni har qanday musiqiy tajribani rag'batlantirishi kerak.

Nihoyat, musiqa darslarida ijodiy muloqotning shakllanishi o'quvchining maktabdan tashqari hayotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Musiqa orqali o'zaro muloqot qilishni o'rgangan o'quvchi, boshqa ijtimoiy muhitlarda ham fikrini erkin ifoda etish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va atrofda gilarining qarashlarini hurmat qilish kabi muhim kompetensiyalarni egallaydi. Shu bois, musiqa darslaridagi ijodiy muloqot — bu shaxsning estetik va ijtimoiy-psixologik rivojlanishidagi uzluksiz jarayondir.

XULOSA: Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqa darslarida o'quvchilar va o'qituvchi o'rtasidagi ijodiy muloqotni shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Ushbu muloqot jarayoni o'quvchini passiv tinglovchidan faol ijodkorga aylantirib, uning musiqiy tafakkuri, badiiy didi va erkin fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan ijodiy va erkin muhit o'quvchining ichki salohiyatini ochishda hal qiluvchi rol o'ynaydi hamda an'anaviy o'qitish uslubidan ijodiy hamkorlik modeliga o'tish musiqa darslarining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyatini tubdan o'zgartiradi. Bunda har bir o'quvchining musiqiy qobiliyati va psixologik xususiyatlarini inobatga olish, ularni xatolardan qo'rqmaslikka o'rgatish pedagogning asosiy vazifasi hisoblanadi. Musiqa darslarida yo'lga qo'yilgan samarali muloqot nafaqat musiqiy savodxonlikni, balki o'quvchilarda ijtimoiy-psixologik ko'nikmalarni, hamkorlik madaniyatini va shaxsiy ijodiy erkinlikni shakllantiradi. Umuman olganda, musiqa ta'limida ijodiy muloqot shunchaki dars shakli emas, balki barkamol avlodni tarbiyalashda musiqa san'atining qudratidan unumli foydalanish san'atidir. Kelgusida mazkur yo'nalishdagi pedagogik texnologiyalarni amaliyotga kengroq tatbiq etish va o'qituvchilarning kommunikativ mahoratini rivojlantirish musiqa ta'limi sifatini yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Abdullayeva Sh.A. "Musiqa o'qitish metodikasi". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Ismailov T. "Musiqa pedagogikasi va ijrochiligi". – Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2020.
4. Begimqulov U.Sh. "Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari". – Toshkent: Fan, 2007.
5. Omonov H.T. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2012.
6. Muxitdinova M. "O'quvchilarda musiqiy-estetik madaniyatni shakllantirish omillari". – Toshkent: Navro'z, 2019.
7. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
8. Sultonova D. "Musiqa darslarida interaktiv metodlardan foydalanish". – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
9. Rahmatov A. "Musiqa san'ati va yoshlar tarbiyasi". – Toshkent: Tafakkur, 2021.
10. G'oziyev E.G'. "Umumiy psixologiya" (Pedagogik yondashuvlar). – Toshkent: Universitet, 2010.
11. Rasulov A. "Musiqa ta'limida sub'ekt-sub'ekt munosabatlari". – Toshkent: Fan va ta'lim,

2022.

12. Xoliqov A.A. "Pedagogik mahorat". – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.
13. Nurmatov H. "O'zbek xalq musiqa ijodi va uni o'qitish usullari". – Toshkent: Musiqa, 2015.
14. Qodirov K. "Musiqa darslarida ijodiy muloqot madaniyatini shakllantirish". – Toshkent: O'qituvchi, 2023.
15. Beknazarov R. "Zamonaviy musiqa o'qituvchisining pedagogik kompetensiyasi". – Toshkent: Fan va ta'lim, 2020.
16. Alimova S. "Musiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari". – Toshkent: Navro'z, 2021.